

ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΦΕΣΤΙΒΑΛ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. S. HEBBLETWAI TH

Ἡ διοργάνωσις τοῦ Βρετανικοῦ Φεστιβάλ κατὰ τὸ ἔτος 1951 ἀπέτελες μίαν ἀξιόλογον καὶ ἐπιτυχήν ἐπίδειξιν τῆς βρετανικῆς εἰρηνικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ ὄρασμοῦ ἀνασυγκροτήσεως ποῦ ἐπικρατεῖ εἰς τὰς χώρας τῆς Κοινοπολιτείας. Ὁ ἐνταῦθα Α' Γραμματεὺς τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας κ. S. Hebbletwaith, ἐπισκεφθεὶς τὴν πατρίδα του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φεστιβάλ, ἐξέθεσε τὰς ἐντυπώσεις του, χάριν τοῦ ἑλληνικοῦ καινοῦ καὶ τῶν σπουδαστῶν τῆς Ἀνωτ. σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν, εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς τελευταίας, κατὰ τὴν 28 Ν/βρίου 1951. Τὴν ὁμιλίαν του ἐκείνην, ὅην εἰς τὴν ἐφεινετὴν σειρᾶν τῶν ὁμιλιῶν τῆς ΑΣΒΣ, δημοσιεύομεν κατωτέρω.

Πρῶτα πρῶτα θέλω νὰ σὰς ἐκφράσω τὴν χαρὰ μου γιατί μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ σὰς πῶ δυὸ λόγια. Δυστυχῶς, οἱ συνάδελφοί μου τῆς Πρεσβείας καὶ ἐγὼ πολὺ σπανίως ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνοῦμε μὲ τὴν ἑλληνικὴ νεολαία. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὴ νεολαία θὰ πρέπει νὰ ἀρχίξῃ ἐκεῖνος ποῦ θέλει νὰ γνωρίσῃ καλὰ μιὰ χώρα.

Τὸ θέμα τῆς σημερινῆς μου διαλέξεως εἶναι : «Σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸ Φεστιβάλ τῆς Βρετανίας».

Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ ἤμουν στὸ Ἡνωμένο Βασίλειο καὶ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου μερικoὺς ἀπὸ τοὺς ἑορτασμοὺς ποῦ ὁργανώθηκαν ἐκεῖ γιὰ τὸ Φεστιβάλ. Εἶμαι πραγματικὰ ἐνθουσιασμένος μὲ ὅτι εἶδα, ἡ μόνη δὲ δυσκολία ποῦ νιώθω ἀπόψε εἶναι τὸ πῶς θὰ σὰς μεταδώσω τίς σκέψεις καὶ τίς ἐντυπώσεις μου.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα θὰ σὰς διαβάσω τί εἶπε γιὰ τὸ Φεστιβάλ ὁ κ. Μόρρισον, ὁ πρῶν Βρετανὸς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐμπνευστῆς καὶ κινήτηριος δύναμις τῆς ὁργανώσεως τοῦ Φεστιβάλ. Ἀκούστε λοιπὸν τί εἶπε, τὸν περασμένο Σεπτέμβριο : «Ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος, ὁ σύζυγος τῆς βασίλισσας Βικτωρίας, ἦταν ὁ δημιουργὸς τῆς μεγάλης ἐκθέσεως τοῦ 1851, τῆς ὁποίας ἐμεῖς ἑορτάσαμε τὴν ἑκατονταετηρίδα μὲ τὴν ὁργάνωσιν τοῦ Φεστιβάλ. Ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος πέρασε πολλὰς δύσκολες στιγμὰς. Πολλοὶ εἶπαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴν ὅτι τὸ σχέδιον του ἦταν γελοῖο καὶ ὅτι θὰ προκαλοῦσε ἀσυγχώρητην σπατάλην χρημάτων. Ἐνα μέλος μάλιστα τοῦ Κοινοβουλίου, μιλώντας γιὰ τὸν πρίγκιπα καὶ γιὰ τὴν μεγάλην ἐκθεσιν τοῦ 1851, εἶπε τὰ ἑξῆς : «Ἀποτελεῖ σκανδαλώδη ἐνέργειαν καὶ τερατώδη σπατάλην δημοσίου χρήματος... ». Δὲν ξέρω, τί θὰ ἔλεγε σήμερον γιὰ τὰ χρήματα τοῦ Δημοσίου ποῦ ξοδεύω ἐγὼ, φέρνοντας ὄλους αὐτοὺς τοὺς ξένους εἰς τὴν χώραν μας. Αἰσθάνομαι μεγάλην συμπάθειαν γιὰ τὸν πρίγκιπα Ἀλβέρτο ποῦ ἄκουσε τόσα, καὶ κυρίως γιατί ἐκεῖνος, σὰν πρίγκιπας, δὲν μπορούσε νὰ ἀπαντήσῃ, ἐνῶ ἐγὼ μπορῶ.

»Ὅλοι θὰ ξέρετε τὰ σοβαρὰ οἰκονομικὰ προβλήματα ποῦ ἀντιμετωπίσαμε εἰς τὴν Μεγάλῃ Βρετανίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον. Γιὰ νὰ ἀντιπεξελέθῃ σ' αὐτὴν τὴν δύσκολον κατάστασιν ὁ βρετανικὸς λαὸς χρειάστηκε νὰ δεῖξῃ μεγάλην ψειθαρχίαν. Μᾶς

έσωσε τὸ θάρρος μας, καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἦταν σπουδαῖα, παρ' ὅλο πὸ ἀκόμη οἱ δυσκολίες δὲν ἔχουν τελειώσει. Καὶ πῶς, ὅμως, νὰ τελειώσουν, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ ἀναλάβουμε νὰ ἐκτελέσουμε ἓνα γιγαντιαῖο ἐπανεξοπλιστικὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖο, πρέπει νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν, εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ τὸ ἐκτελέσωμε. Πιστεύω ὅμως ὅτι, τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια στὴν Ἀγγλία, κατωρθώσαμε νὰ δώσωμε ἓνα παράδειγμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο συνδυάζεται ἡ ἐλευθερία μὲ τὴν αὐτοπειθαρχία καὶ τὴ στέρηση, ἡ δημοκρατία μὲ τὸ ἡγετικὸ πνεῦμα, ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ἀτομικότης μὲ τὴν ἔννοια τῆς εὐθύνης. Καὶ μᾶς χρειάζεται ἡ ἀτομικότης, καὶ πολὺ μάλιστα . . .

» Ἐπράξαμε ὅλ' αὐτὰ ὅσο καλύτερα μπορούσαμε, πιστεύουμε ὅμως ὅτι ὁ βρετανικὸς λαὸς ἔχει δικαίωμα νὰ διασκεδάσῃ καὶ λίγο. Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ ἀντεπεξέλθῃ στὴν ἐργασία πού ἔχει νὰ κάνῃ — οὔτε ἀκόμη καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν — ἀν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ δὲν ξεκουράζεται.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκανε τὸ Φεστιβάλ. Θελήσαμε νὰ ἀνατρέξωμε στὰ ἐπιτεύγματα τῶν 100 τελευταίων χρόνων καὶ νὰ τοὺς δώσωμε μία μορφή. Θελήσαμε νὰ δημιουργήσωμε ἓνα κέντρο νέων ἰδεῶν, νὰ δώσωμε τὴν εὐκαιρία στοὺς δημιουργικοὺς καλλιτέχνες καὶ σχεδιαστὰς μας νὰ δείξουν τί μποροῦν νὰ κάνουν.

Καί, ἔτσι, τὴν ἀνοιξὴ φωταγωγήσαμε, ὡς ποῦμε, ὀλόκληρῃ τὴ χώρα. Ἐὰν βλέπατε — ἴσως δὲ πολλοὶ ἀπὸ σᾶς νὰ εἶδαν ὅπως καὶ ἐγὼ — τὰ πλήθη τοῦ κόσμου νὰ διευθύνωνται πρὸς τὸ Πάρκο Ψυχαγωγίας τοῦ Φεστιβάλ στὸ Μπάττερση, καὶ τὰ φῶτα νὰ λάμπουν στὸν Τάμεση, θὰ καταλαβαίνατε ἐκεῖνο πὸ ἐπιδιώξαμε. Θελήσαμε νὰ κάνωμε τοὺς Βρετανοὺς νὰ ὑπερηφανευθοῦν. Καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ δύσκολο πρᾶγμα, γιατί ὁ βρετανικὸς λαὸς εἶναι πολὺ μετριόφρων. Θελήσαμε νὰ δοῦν τὰ κατορθώματά μας ἄλλοι ἄνθρωποι, καὶ νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους καὶ νὰ ποῦν: «Βρὲ ἀδερφέ, αὐτοὶ οἱ Ἑγγλέζοι δὲν εἶναι δὲ καὶ τόσο κακοὶ!».

» Ἄν πηγαίνατε στὸν Τάμεση, στὴ γέφυρα Βατερλώ, θὰ βλέπατε πρῶτα τὰ λαμπερὰ φῶτα τῆς Ἐκθέσεως στὴ νότια ὄχθη καὶ τοὺς προβολεῖς νὰ λάμπουν ἐπάνω στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων καί, δταν θὰ πλησιάζατε στὸ Μπάττερση, θὰ βλέπατε τίς τεράστιες καπνοδόχους τοῦ μεγάλου σταθμοῦ παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος· καὶ τέλος θὰ φθάνατε στὰ φῶτα καὶ στὴ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα τοῦ Πάρκου, ὅπου εὐθυμες οἰκογενειακὲς συντροφίες, ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ Λονδίνο ἀλλὰ ἀπ' ὅλη τὴ Βρετανία καὶ ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον, διασκεδάσαν ἀνάμεσα στὰ φῶτα καὶ στὰ δέντρα».

Ἔτσι εἶδε τὸ Φεστιβάλ Βρετανίας ὁ κ. Μόρρισον. Τώρα θὰ σᾶς πῶ πῶς τὸ εἶδα ἐγὼ, καὶ αἰσθάνομαι ἰδιαίτερος εὐτυχῆς πὸ μπορῶ νὰ πῶ ὅτι συμφωνῶ ἀπολύτως μὲ ὅσα εἶπε ὁ κ. Μόρρισον.

Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ σᾶς ἐξηγήσω τὴ βασικὴ σημασία τοῦ Φεστιβάλ, εἶναι νὰ σᾶς θυμίσω τὴν ἀπόφασή σας νὰ ὀρίσετε τὸ 1951 ἔτος τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ. Στὴν ἀρχή, τὸ σχέδιο αὐτὸ πολλοὶ τὸ κορόιδεψαν καὶ τὸ ἐπέκριναν, ἐμένα πάντως ἡ ἀπόφασις αὐτὴ μοῦ φάνηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τολμηρὴ, γενναία καὶ μὲ μεγάλη σημασία γιὰ τὸ μέλλον. Ἦταν μία πρόκληση πρὸς τὴν ἐποχὴ τῆς δυστυχίας. Παρ' ὅλες τίς καταστροφὲς πὸ πάθατε τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐξακολουθεῖτε νὰ ἔχετε ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ σας καὶ στὸ μέλλον

σας, και τὸ δείξατε κηρύσσοντας τὸ 1951 ὡς Ἔτος τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ.

Προσωπικῶς νομίζω ὅτι ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἀντιπροσώπευσε τὸ Φεστιβάλ Βρετανίας. Ὁ ἐμπνευστὴς του, ὁ σοσιαλιστὴς ἡγέτης κ. Χέρμπερτ Μόρρισον, δέχθηκε τὴν πρόκληση. Παρ' ὅσες τὶς δυσκολίες πού περάσαμε, τὶς ἐλλείψεις, τὸ δελτίο τοὺς περιορισμοὺς, ἡ Βρετανία ἐπετέλεσε σημαντικὴ πρόοδο σὲ πολλοὺς τομεῖς κατὰ τὸ διάστημα τῶν μεταπολεμικῶν ἐτῶν καὶ ὑπόσχεται ἀκόμη μεγαλύτερη γιὰ τὸ μέλλον. Πῶς μπορούσαμε ὁμῶς νὰ δείξουμε στὸν κόσμον ὅτι ἔχουμε τὴ δυνατότητα νὰ κάνουμε μεγάλα ἔργα καί, ἐπάνω ἀπ' ὅλα, ὅτι ἔχουμε τὴν πεποίθηση, πῶς μπορούμε νὰ τὰ πραγματοποιήσουμε; Ἀκριβῶς στὸ σημεῖο αὐτό, νομίζω πῶς ἡ πρωτοβουλία τοῦ κ. Μόρρισον ἦταν πραγματικὰ μεγαλοφυής, γιατί, παρ' ὅσες τὶς ἐπικρίσεις, ἀποφάσισε νὰ ὀργανώσῃ τὸ Φεστιβάλ, ἔκαμε δηλαδὴ μία χειρονομία πού ἔδειχνε καθαρὰ τὴν πίστη του στὶς δυνατότητες τῆς Μεγάλης Βρετανίας, στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον.

Τὶ ἦταν τὸ Φεστιβάλ; Ἐπιτρέψατέ μου νὰ σᾶς δώσω μιὰ πολὺ σύντομη περιγραφή. Ἀπλώθηκε σὲ 2 000 πόλεις, κωμπολεις καὶ χωριά, πού ὠργάνωσαν ἑορτὲς μὲ δική τους πρωτοβουλία καὶ μὲ δικούς τους πόρους. Κάθε κέντρο ξέθαψε τὸ ἱστορικὸ του παρελθὸν ἢ παρουσίασε μὲ ὑπερηφάνεια τὶς πλουτοπαραγωγικὲς του πηγές, ἢ ὅτι πιὸ φημισμένο εἶχε. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν μιὰ ἀπίστευτη σειρὰ ἀπὸ παρελάσεις, ἐκθέσεις καὶ θεάματα. Ἡ ποικιλία τους ἦταν μεγάλη: ἐκθέσεις λαϊκῆς τέχνης, ἐκθέσεις μὲ παλαιὰ ἀργυρᾶ ἀντικείμενα, μεσαιωνικοὺς χάρτες καὶ κοσμήματα, ἐπιδείξεις τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνος, ὑπαίθριες συναυλίες, ἐκθέσεις διαφημιστικῶν πινακῶν στὸν ὑπόγειο σιδηρόδρομο τοῦ Λονδίνου, παραστάσεις μπαλλέτου, ἐπιδείξεις τῶν βιομηχανικῶν ἐπιτευγμάτων.

Τὸ κέντρο τοῦ Φεστιβάλ ἦταν βεβαίως ἡ Ἐκθεση τῆς νοτίας ὀχθῆς τοῦ Τάμεση, ἀπέναντι στὸ Οὐεστμίνστερ, πού ὠργανώθηκε εἰδικὰ γιὰ νὰ παρουσιάσῃ σὲ γενικὲς γραμμὲς τὰ κύρια ἐπιτεύγματα τῆς Βρετανίας σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητος κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες. Ὁκτώμισι ἑκατομμύρια ἄτομα ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἐκθεση — δηλ. 500 000 περισσότερα ἄτομα ἀπὸ ὅλο τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλα τόσα σχεδὸν ἄτομα ἐπεσκέφθησαν τὸ Πάρκο τοῦ Φεστιβάλ, κοντὰ στὴν Ἐκθεση, στὸ ὁποῖο εὗρισκε κανεὶς κάθε εἶδους ψυχαγωγία: τραινάκια, σκοπευτήρια, κινέζικα φαναράκια, φωτισμοὺς μὲ νέον, γέλιο καὶ γοητεία.

Χρῶμα, φαντασία, τέχνη, καθὼς καὶ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια στὶς λεπτομέρειες, ἔδλεπε κανεὶς ἐφέτος στὶς ἀπειρες ἐκδηλώσεις πού ὠργανώθηκαν σὲ κάθε γωνία τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Καὶ τὸ Λονδίνο, μὲ τοὺς αἰῶνες τῆς σοφίας του, τὴν πείρα καὶ τὴν ἰσχύ του, φόρσε ξαφνικὰ τὴν ὠραιότερή του στολή, ὥστε μὲ λίγο χρῶμα, μὲ τὸν κατάλληλο φωτισμὸ καὶ τὸν καταπληκτικὸ πλοῦτο τῶν καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, τὸ θέατρο, τὸν κινηματογράφου, τὸ μπαλλέτο, τὶς ἐκθέσεις, τὶς συναυλίες κλπ., τὸ γνωστὸ μας Λονδίνο πῆρε πανηγυρικὴ δῆψη καὶ ἔγινε ἡ πιὸ χαρούμενη πρωτεύουσα τοῦ κόσμου.

Τώρα θὰ σᾶς ἀναφέρω μερικὰ ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ Φεστιβάλ, πού ἀμέσως κτυποῦσαν στὰ μάτια τῶν ἐπισκεπτῶν. Ἡ θέση, πού ὠργανώθηκε ἡ Ἐκθεση τῆς νοτίας ὀχθῆς ἦταν στὰ 1945 μιὰ ἔκταση γεμάτη ἀπὸ κατεστραμμένα κτίρια καὶ σωροὺς ἀπὸ πέτρες καὶ χῶματα, ἔργα τῶν γερμανικῶν βομβαρδισμῶν. Ἐὰν βλέπατε τὴν ἴδια περιοχὴ ἐφέτος, θὰ μένατε κατάπληκτοι γιὰ τὴ μετα-

μόρφωση : μπροστά σας άπλωνόταν μία έκταση στην οποία υπήρχε ένα καλοσχεδιασμένο συγκρότημα από περίπτερα, πηγές και συντριβάνια που πετούσαν φως και νερό, νεοφυτεμένα δέντρα, μία θαυμασία αίθουσα συναυλιών και ένα σωρό άλλα ωραία κτίρια. Σε κάθε γωνιά ανακάλυπτε κανείς ξευπνα τεχνάσματα, που όμολογώ ότι δέν περιμένα να τὰ σοφισθούν οί Βρετανοί. Στη βάση λ. χ. δλων τών καθισμάτων τής αίθούσης συναυλιών υπάρχει μία ειδική βλη που, όταν τὸ κάθισμα είναι άδειο, άπορροφά τὸν ἤχο και έξουδετερώνει τὴν ἀντήχηση. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Βιτρούβιος, ένα παρόμοιο τέχνασμα ἐχρησιμοποιεῖτο στὰ ἑλληνικὰ θέατρα τής ἀρχαιότητος : τοποθετοῦσαν κατὰ διαστήματα κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα πήλινα δοχεῖα, μετὸ ἄνοιγμα τους πρὸς τὸ μέρος τής σκηνῆς, ὥστε νὰ ἀπορροφούν τὴν ἀντήχηση.

Μεταξὺ ἄλλων πολλῶν, πραγματικὰ καταπληκτικῶν, πραγμάτων που εἶδα, είναι και ὁ Θόλος τῶν Ἀνακαλύψεων, ἕνας γιγαντιαῖος θόλος ἀπὸ ἀλουμίνιο μετὰ διαμετρο 111 μέτρων. Στὸ περίπτερο τοῦ Θόλου τῶν Ἀνακαλύψεων στεγάζονται τὰ σπουδαιότερα βρετανικὰ ἐπιτεύγματα στὸ πεδίο αὐτό : ένα ραδιοτηλεσκόπιο που στέλνει μηνύματα στὸ φεγγάρι, και τὸ σκάυλον, ἕνας σωλήνας που μοιάζει με πουρο, ὕψους 74 μ., και ὁ ὅποιος κρέμεται ἀπὸ ἀόρατα σύρματα σὲ ὕψος 10 μ. ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Σε μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ἐκθεση βρίσκεται τὸ νέο θέατρο Mermaid ένα πρωτότυπο δείγμα τής ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Τὸ θέατρο Mermaid ἀποτελεῖται ἀπὸ μία μικρὴ κινητὴ σκηνὴ που μπορεῖ νὰ συναρμολογηθῆ μέσα σὲ 24 ὥρες, και μοιάζει, στὰ κυριώτερά του χαρακτηριστικὰ, μετὸ θέατρο τής ἑλισαβετιανῆς ἐποχῆς. Τὸ θέατρο Mermaid είναι προῖόν τής ἐφευρετικότητος και τής σκληρῆς ἐργασίας ἐνὸς γνωστοῦ Βρετανοῦ ἠθοποιοῦ, ὁ ὅποιος θέλησε νὰ ἐορτάσῃ τὸ Φεστιβάλ μετὸν ἀναβίωση τῶν θεατρικῶν θριάμβων τής ἑλισαβετιανῆς ἐποχῆς.

Τὸ Φεστιβάλ Βρετανίας, που τελείωσε πρὶν ἀπὸ λίγες ἐβδομάδες, συνειέλεσε στὸ νὰ ἀυξηθῆ τὸ κύρος τῶν βιομηχάνων και τῶν σχεδιαστῶν, συνετέλεσε στὸ νὰ ἀποκτήσουν σταθερὴ ἀξία τὰ νέα κτίρια, οἱ νέοι κῆποι και τὰ γήπεδα, που σχεδιάστηκαν εἰδικὰ, καθὼς και τὰ ἔργα τής μουσικῆς και τοῦ θεάτρου, τής ζωγραφικῆς και τής γλυπτικῆς που ἔγιναν χάρις στὸ Φεστιβάλ. Ὁ Χένρυ Μοῦρ π. χ. που ἐπεσκέφθη τὴν Ἀθήνα μετὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες, ἐξέθεσε ἔργα γλυπτικῆς. Ὁ Κρίστοφερ Φράι, ὁ γνωστός νέος θεατρικός συγγραφεὺς ἔγραψε εἰδικὰ ένα καινούργιο ἔργο.

Ποῖες είναι, ὁμως, οἱ ἄλλες ξεχωριστὲς ἐντυπώσεις που δημιούργησε τὸ Φεστιβάλ σ' ἕναν ἐπισκέπτη σὰν κι ἐμένα ; Τὸ Φεστιβάλ ἔκλεισε τίς πύλες του λίγῳ καιρῷ πρὶν ἀπὸ τίς τελευταῖες γενικὲς ἐκλογές, στίς ὁποῖες, ὅπως ξέρετε, κέρδισε τὸ Συντηρητικὸ Κόμμα, μετὰ ἡγέτη τὸν κ. Τσῶρτσιλ, ἂν και τὸ Ἐργατικὸ Κόμμα πήρε περισσοτέρους ψήφους ἀπὸ τίς προηγούμενες ἐκλογές. Ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ συμπέσουν οἱ ἐκλογές, ἢ ἦταν τῶν Ἐργατικῶν και ἢ λῆξις τοῦ Φεστιβάλ, μερικοὶ πολιτικοὶ σχολιαστὰι στὸ Ἡνωμένο Βασίλειο θέλησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ Φεστιβάλ σὰν κατακλιεῖδα ἢ σὰν τὸ τέρας τής μεταπολεμικῆς διακυβερνήσεως τής Βρετανίας ἀπὸ τοὺς Ἐργατικούς. Ἐγὼ, προσωπικὰ, δέν συμφωνῶ μαζί τους. Τὸ Φεστιβάλ Βρετανίας ἦταν γιὰ μένα κάτι περισσότερο ἀπ' αὐτό. Μοῦ φαίνεται πὼς τὸ Φεστιβάλ Βρετανίας καθρέφτιζε μερικὰ πολὺ ἀληθινὰ, πολὺ βασικὰ και πολὺ βαθιὰ ριζωμένα χαρακτηριστικὰ τοῦ βρετανικοῦ λαοῦ. Μέσα στὴ λίγη ὥρα που

ἔχω στή διάθεσή μου, θά ἤθελα νά μιλήσω γιά τρία ἀπό τά χαρακτηριστικά αὐτά, προσπαθώντας συγχρόνως νά δώσω καί μερικά παραδείγματα, γιά νά μπορέσετε νά καταλάβετε, ὅσο εἶναι δυνατὸν πιὸ καθαρά, πόσο σημαντικά εἶναι αὐτά τὰ χαρακτηριστικά.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα θά ἤθελα νά πῶ πόση ἐντύπωση μοῦ ἔκανε ἡ ἐφευρετικότης τῶν σημερινῶν Βρετανῶν. Πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες διάβαζα ἕνα βιβλίον πού εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ καί στήν Ἑλλάδα. Σέ μία σελίδα του ἔγραφε τὰ ἑξῆς : «Οἱ Ἄγγλοι εἶναι γωθοί, δὲν ἔχουν φαντασία, δὲν ἔχουν εὐστροφία. Ὁ Ἄγγλος δὲν ἀξίζει οὔτε τὸ δακτυλάκι ἑνὸς φτωχοῦ Ἑλληνοῦ. Ποιὸς δὲν θά προτιμοῦσε νά πολεμήσῃ κοντὰ σὲ ἕναν Ἑλληνα παρὰ μὲ τοὺς καχεκτικούς, θηλυπρεπεῖς ἀποφοίτους τῆς Ὁξφόρδης ἢ τοῦ Καίμπριτζ;». Τὸ κομμάτι αὐτὸ δημιούργησε μέσα μου, ὅπως ἦταν φυσικό, ὀρισμένες ἀντιδράσεις. Ὅταν ὁμως βρῆκα ξανά τὴν ψυχραιμία μου, σκέφθηκα πόσο θά ἤθελα νά εἶχα τὸν συγγραφέα μαζί μου στήν Ἄγγλία, τὸ περασμένο καλοκαίρι. Πολὺ θά ἤθελα, ἀλήθεια, νά ἔδειχνα τὴν πατριδα μου σήμερα σ' ὅλους ἐκείνους πού τὴν ἐπικρίνουν, καί κυρίως στοὺς «μάντις κακῶν» πού φαίνεται νά πιστεύουν ὅτι ὁ συνδυασμὸς τῆς Ἑργατικῆς διακυβέρνησεως καί τῶν δυσκολιῶν τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου ἔχει καταστρέψει τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας καί τῆς δημιουργικῆς ἐφευρετικότητος καί ἔχει ἐπιβάλει στή Βρετανία περιορισμοὺς τροφίμων καί πεινα, μιὰ ζωὴ ἀχαρῆ καί σκληρῆ, δελτία στὰ τρόφιμα, δυσκολίες, οὐρὲς κλπ., μὲ ἄλλα λόγια μιὰ ζωὴ ψυχικῆς καί ὕλικῆς φθορᾶς.

Δυστυχῶς, σήμερα ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι πού ξέρουν ἀγγλικά, ἀλλὰ πάρα πολὺ λίγοι πού ξέρουν τοὺς Ἄγγλους. Θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά προσπαθῆσω νά σᾶς προσφέρω τὴ μικρὴ καί πολὺ ταπεινὴ μου συμβολή γιά νά καταλάβετε τοὺς Ἄγγλους. Ὅχι πὼς θέλω — ὁ Θεὸς νά φυλάξῃ! — νά σᾶς πῶ τί πρέπει νά σκεπτεσθε γι' αὐτούς. Θέλω ὁμως νά σᾶς θυμίσω ὀρισμένα σημαντικά καί βασικά γεγονότα τῆς σημερινῆς ἀγγλικῆς ζωῆς, πού θά σᾶς βοηθήσουν νά σχηματίσετε τὴ δική σας γνώμη.

Τὸ πρῶτο σημεῖο πού θέλω νά τονίσω εἶναι ὅτι στή Βρετανία σήμερα κυριαρχεῖ ἕνα καταπληκτικὸ πνεῦμα δημιουργικῆς ἐφευρετικότητος.

Θά σᾶς ἀναφέρω μερικὲς ἀπὸ τίς κυριώτερες ἐπιτεύξεις τῆς Βρετανίας σὲ μερικά πεδία τῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἄς πάρουμε τὸν τομέα τῶν ἀτομικῶν ἐρευνῶν. Στὸ ἐργαστήριον τοῦ Χάρουελ ἐγκαινιάσθηκε, πρὶν ἀπὸ λίγο μόλις καιρό, ἡ πρώτη ἐγκατάστασις τοῦ κόσμου κεντρικῆς θερμάνσεως μὲ ἀτομικὴ ἐνέργεια. Ἡ θερμότης μεταδίδεται, βέβαια, ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ στήλη. Αὐτὸ εἶναι, ἀσφαλῶς, ἡ ἀρχὴ μιᾶς κοινωνικῆς καί βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως πού μπορεῖ νά ἀλλάξῃ τὴν ὄψη τῆς γῆς καί νά μεταβάλῃ τίς συνθήκες τῆς ζωῆς μας. Ἄς πάρουμε τὴν τηλεόραση : δύο ἀπὸ τοὺς πιὸ ἰσχυροὺς πομποὺς τοῦ κόσμου λειτουργοῦν στή Βρετανία, ὁ ἕνας κοντὰ στὸ Μάντσεστερ, ὁ ἄλλος κοντὰ στή Γλασκώδη. Στὴν ἀεροπορία, πάλι, ἡ Βρετανία ἐτοιμάζει ἕνα τετρακινητήριον ἀεροπρωποῦμενο βομβαρδιστικόν, πού θά εἶναι ἀνώτερον σὲ ἀπόδοση, ἀκτίνα δράσεως, ὕψος καί διάροο φορτίου, ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἄλλο ἀεροσκάφος τοῦ κόσμου. Οἱ Βρετανοὶ σχεδιάσται ἐπέτυχαν ἀκόμη νά δώσουν τὸ ταχύτερον ἀεροπλάνο τοῦ κόσμου. Πολλὲς

αμερικανικές αεροπορικές εταιρίες ενδιαφέρονται για τὰ αεριοπρωθούμενα επιβατικά μας τύπου ντὲ Χάδιλλαντ «κόμιτ», καὶ ἴσως νὰ διαβάσατε τελευταίως στίς ἐφημερίδες ὅτι τὸ αεριοπρωθούμενο βομβαρδιστικό μας «κάμπερρα» κατέρριψε τὸ ρεκόρ πτήσεως ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἸΑτλαντικό. Ἐνα ἄλλο κάμπερρα κατέρριψε τὸ ρεκόρ ταχύτητος στὴν ἀνύψωση, καὶ τώρα σὲ πολλὰς χώρες, στὴν Ἰταλία, τὴ Σουηδία, τὴ Γαλλία καὶ τὴς Ἡνωμ. Πολιτείες, κατασκευάζονται βρετανικά αεριοπρωθούμενα. Στὸν τομέα τῶν ναυπηγήσεων, ἐπιτύχαμε τελευταίως τὴν ἐγκατάσταση μιᾶς ἐπαναστατικῆς μηχανῆς στὸ πετρελαιοφόρο «Ἄουρις», τὸ πρῶτο ἐμπορικό σκάφος τοῦ κόσμου ποὺ κινεῖται μὲ αεριοστρόβιλο. Στὸν τομέα τῆς ἰατρικῆς, οἱ Βρετανοὶ ἐπιστήμονες ἐφεύραν μετὰ τὸν πόλεμο δύο καινούργια σημαντικὰ φάρμακα γιὰ τοπικὴ ἀναισθησία. Καὶ τὰ δύο μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ ἀναισθησία γενική, ἀπὸ τὴ σπονδυλικὴ στήλη, ἢ τοπική, εἶναι ἀκίνδυνα καὶ ἔχουν τὴν πολὺτιμη ἰδιότητα ὅτι ἡ ἐπίδρασή τους διαλύεται γρήγορα. Στὴ Βρετανία γίνονται τώρα πειράματα μὲ ἓνα καινούργιο ἐμβόλιο ἐναντίον τῆς διφθερίτιδος, ποὺ, ὅπως φαίνεται, ἔχει ἐξαιρετικὰς ἰδιότητες γιὰ τὴν καταστροφή τῶν μικροβίων. Ἄλλωστε, ἡ θνησιμότης τῶν παιδιῶν στὴ Βρετανία κατὰ τὸ 1949 ἦταν μικρότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη χρονιά.

Ἐξέρετε ἀκόμη ὅτι τὰ τελευταία χρόνια ἡ Βρετανία κέρδισε 32 βραβεῖα Νόμπελ, 7 γιὰ τὴ Χημεία, 9 γιὰ τὴν Ἰατρικὴ καὶ 13 γιὰ τὴς Φυσικὰς Ἐπιστήμες, κάτι ποὺ ἀποτελεῖ πραγματικὸ ρεκόρ;

Ὅσο γιὰ τὸ πνεῦμα τῆς δημιουργικῆς ἐφευρετικότητος, ποὺ ἀκμάζει στοὺς τομείς τῆς τέχνης, τοῦ θεάτρου, τῆς λογοτεχνίας, τῆς μουσικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, ἀμφιβάλλω ἂν καμιὰ ἄλλη χώρα ἔχη νὰ ἐπιδείξῃ μεγαλύτερη ζωτικότητα καὶ νὰ δώσῃ περισσότερες ὑποσχέσεις ἀπὸ τὴ Βρετανία. Στὸ θέατρο ἔχουμε τὸν Κρίστοφερ Φράι καὶ τὸν Τ. Σ. Ἐλλιοτ, ποὺ ἔχουν καὶ οἱ δύο διακριθῆ ὡς συγγραφεῖς δραματικῶν ἔργων. Στὴ σκηνὴ ἔχουμε τοὺς ἠθοποιούς Λῶρενς Ὀλίβιερ, τὴ γυναίκα του Βίβιαν Λη, τὸν Ἀλεξ Γκίνες καὶ τόσους ἄλλους. Στὸ μυθιστόρημα ἔχουμε τὸν Γκράαμ Γκρήν, στὴ φιλοσοφία τὸν Μπέρτραντ Ράσελ, στὴ μουσικὴ τὸ Σερ Τόμας Μπήτσαμ, τὸ Μάλκολμ Σάρτζεντ καὶ τὸ μεγάλο συνθέτη Μπέντζαμιν Μπρίττεν. Στὴ γλυπτικὴ, πάλι, ἔχουμε τὸ Χένρυ Μούρ, στὴ συγγραφὴ ἀπομνημονευμάτων τὸν Οὐίνστον Τσῶρτσιλ καὶ τὸν Στήβεν Σπέντερ, στὸ μπαλλέτο τὸ θαυμάσιο θίασο τοῦ Σάντλερς Ουέλλς, στὴν ποίηση τὸν Ὠντεν καὶ τὸν Ἐλλιοτ. Εἶναι πραγματικὰ ἓνας «χρυσὸς αἰὼν» πνευματικῆς πολιτισμοῦ. Τὸ μέλλον θὰ δεῖξῃ ἂν θὰ μπορέσῃ νὰ ἐπαναληφθῇ. Ἀλλά, τώρα, τὸ σημαντικὸ σημεῖο γιὰ μένα εἶναι ὅτι ὑπάρχει σήμερα στὸ Ἡνωμένο Βασίλειο.

Δὲν θέλω ὅμως μὲ κανένα τρόπο νὰ βγάλω τὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅπως γίνεταί σὲ μιὰ χώρα ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔτσι διεκδικῶ καὶ ἐγὼ γιὰ τὴν πατρίδα μου τὴ δόξα ὅτι ἐφεύρε ὄλες τὴς ἐφευρέσεις ἢ ὅτι γέννησε ὄλους τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους. Ἀσφαλῶς ὄχι. Διεκδικῶ ὅμως, μὲ ἐπιμονή, μιὰ πρωτεύουσα θέση γιὰ τὸ πνεῦμα τῆς δημιουργικότητος ποὺ ὑπάρχει σήμερα στὴ Βρετανία.

Ἡ δευτέρα βασικὴ μου ἐντύπωση ἀπὸ τὸ ἐφετεινὸ μου ταξίδι στὴ Βρετανία, εἶναι ὅτι ἡ Βρετανία ἔχει πάρει σήμερα ἀκλόνητη ἀπόφαση νὰ προασπίσῃ τὴν κληρονομία τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, νὰ προασπίσῃ τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀνοχῆς, τῆς δικαιοσύνης, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀτόμου νὰ ἀνα-

πτυχή όπως θέλει, να αντιταχθή στην τελεία υποδούλωση που μας απειλεί όλους σήμερα. Θέλω να τονίσω αυτό το σημείο, γιατί όμολογώ πως θυμώνω, πολλές φορές μάλιστα αγανακτώ, με εκείνους που νομίζουν ότι η Βρετανία ανοίγει το δρόμο για τον κομμουνισμό. Και η μόνη ένδειξη που έχουν οι επικριτές αυτοί για να στηρίξουν την άποψή τους, δεν είναι τίποτε άλλο παρά η εξαφάνιση δύο Βρετανών διπλωματών, η αναγνώριση της κομμουνιστικής Κίνας εκ μέρους της βρετανικής κυβέρνησης και η πώλησις μερικών προϊόντων στους Ρώσους.

Θά μου επιτρέψετε να απαντήσω πρώτα σ' αυτά τα τρία σημεία και ύστερα να σας αναφέρω ποιά είναι η θετική συμβολή της Βρετανίας στην προάσπιση των δυτικών αξιών, του έλληνοχριστιανικού πολιτισμού. Όλοι φαίνεται να είναι βέβαιοι ότι οι εξαφανισθέντες διπλωμάται βρίσκονται στη Ρωσία. Η αλήθεια είναι, όμως, ότι κανείς δεν ξέρει πού βρίσκονται. Δεν είναι, λοιπόν, επικίνδυνο και άδικο να βγάξουμε συμπεράσματα για μιá υπόθεση που δεν έχει ακόμη κριθή; Σχετικώς με την Κίνα, πάλι, οι λόγοι για τους οποίους αναγνωρίσαμε την κυβέρνηση του Μάο Τσέ Τούγκ είναι δύο : πρώτα, γιατί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιον συνηθίζεται να αναγνωρίζεται η κυβέρνησή που έχει de facto την εξουσία μιας χώρας στα χέρια της και δεύτερον γιατί πιστεύουμε ότι είναι πολύ πιο λογικό να προσπαθήσωμε να διατηρήσωμε με την Κίνα όσο είναι δυνατόν ομαλές σχέσεις, παρά να την ώθοϋμε ακόμη περισσότερο στην παράταξη της Ρωσίας.

Με τη Ρωσία, πάλι, έχουμε ώρισμένες έμπορικέσ συναλλαγές, όπως κάνει γενικά η Δυτική Εϋρώπη, γιατί, αν δεν γινόταν αυτό, θά ήταν σαν να βγάξαμε τα μάτια μας με τα ίδια μας τα χέρια. Οι χώρες της Δυτικής Εϋρώπης χρειάζονται πολλά από τα πράγματα που αγοράζουν από τη Ρωσία π. χ. ξυλεία, σιτηρά και άλλα. "Αν δεν μπορούμε να τα αγοράσωμε απ' εκεί, θά πρέπει να τα πάρωμε απ' τις Ήνωμένες Πολιτείες ή άλλες χώρες, που θά ζητούν όμως να πληρωθούν σε δολάρια. "Αλλά δολάρια δεν έχουμε. Τι θά γίνη λοιπόν; Θά πρέπει να σταματήσωμε έντελώς το έμπόριο με τη Ρωσία; Μερικοί υποστηρίζουν ότι έτσι πρέπει να γίνη. Δεν σας φαίνεται, όμως, ότι η αντίληψη αυτή είναι πολύ στενή, αφού μάλιστα η εξαγωγή εϋλων και πολεμοφοδίων υπόκειται σε έλεγχο, ήδη από πολύ καιρό στη Βρετανία και σε άλλες χώρες; Έκτος από μερικούς αμερικανικήρες που αγόρασε η Ρωσία από τη Βρετανία το 1946—και οι επικριτές αναμασσούν πάντα την ίδια ιστορία κάθε φορά που θέλουν να κατηγορήσουν τη Βρετανία για συνοδοιπορία—δεν έγιναν άλλες πωλήσεις στρατιωτικού υλικού, μετά τον πόλεμο.

Θά έπρεπε να λάβετε υπ' όψη σας, ότι ένας σοβαρός περιορισμός του εμπορίου, μεταξϋ Ανατολής και Δύσεως, θά είχεν ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν στην Εϋρώπη ένα σωρό έλλείψεις : τροφίμων, στέγης, ανθράκων, ζωοτροφών, δηλαδή κάθε είδους οικονομικές δυσχέρειες και πολιτικές άνωμαλίες. "Επειτα, αν σταματούσαν οι έμπορικέσ συναλλαγές, η Ρωσία θά μπορούσε να αποκρύψη τις δυσκολίες που θά αντιμετώπιζε. "Αλλά οι δημοκρατικέσ χώρες της Δυτικής Εϋρώπης δε θά μπορούσαν να αποκρύψουν τις σοβαρέσ συνέπειες ενός τέτοιου μέτρου. "Αν λάβετε λοιπόν υπ' όψη σας το ζήτημα στην εϋρεία του μορφή, δεν σας φαίνεται ότι η στάση μας είναι λογική;

Δέ θά ήθελα, όμως, να τηρήσω μόνο στάση άμυνομένου στο ζήτημα αυτό.

Θέλω νά σᾶς μιλήσω καί γιά τή θετική μας συμβολή στόν ἀγώνα ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ. Θέλω νά σᾶς πῶ ὅτι σήμερα, ἐάν πάτε στό Ἡνωμένο Βασίλειο, πού εἶναι μιὰ χώρα πολὺ ἐκβιομηχανισμένη (καί γι' αὐτὸ μπορεῖ νά μολυνθῆ πιδ εὐκολα, παρά μιὰ γεωργική χώρα, ἀπὸ τὸ μικρόβιο τοῦ κομμουνισμοῦ), θά δῆτε ὅτι ὁ κομμουνισμὸς δὲν ἀποτελεῖ ἐκεῖ καμιά σημαντικὴ πολιτικὴ δύναμη. Θά μάθετε πὼς στίς τελευταῖες ἐκλογές, ὅπως καί στίς προηγούμενες, δὲν βγήκε κανένας κομμουνιστὴς βουλευτῆς, καί οἱ περισσότεροι κομμουνιστὰὶ ὑποψήφιοι ἔχασαν ἀκόμη καί τὰ παράβολά τους, γιατί δὲν συγκέντρωσαν οὔτε τὸν ἐλάχιστο ἀριθμὸ ψήφων πού χρειάζεται, κατὰ τὸ νόμο, γιά νά πάρουν πίσω τὸ παράβολο. Θά μάθετε ὅτι ἔχουμε χιλιάδες ἄνδρες πού πολεμοῦν στήν Κορέα, ὅτι εἴχαμε χιλιάδες ἄνδρες, πολὺ καιρὸ προτοῦ ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος τῆς Κορέας, νά πολεμοῦν στή Μαλαισία ἐναντίον τῶν κομμουνιστῶν καί ὅτι, ἀπὸ τὸ 1948, ἤδη, εἴμαστε οἱ πρῶτοι πού διαμαρτυρηθήκαμε στὰ Ἡνωμένα Ἐθνὰ ἐναντίον τῶν μεθόδων πού ἐφαρμόζονται στή Ρωσία.

Ὅχι μόνο πιστεύω ὅτι οἱ Βρετανοὶ στέκονται στήν πρώτη γραμμὴ στόν ἀγώνα γιά τὴ διατήρηση καί τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀρχῶν πού ἀντιπροσωπεύει ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς, ἀλλὰ πιστεύω καί ὅτι πολὺ λίγες μεγάλες καί τόσο ἐκβιομηχανισμένες χώρες ὡς τὴ δική μας (ἂν ὄχι καμιά) ἔχουν ἀντιμετωπίσει τὸν κίνδυνο τοῦ κομμουνισμοῦ μὲ τόση ἐπιτυχία. Αὐτὸ τὸ κατορθώσαμε, ἀπλοῦστατα, ἀκολουθώντας τὸν δύσκολο καί ἐπίμοχθο δρόμο τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἕνα δρόμο πού ἀπαιτεῖ μεγάλες θυσίες, ἀπὸ τίς μεσαῖες κυρίως τάξεις. Ὅταν τὰ λέω αὐτὰ δὲν προσπαθῶ νά κάνω σοσιαλιστικὸ κήρυγμα ἀλλὰ μιλῶ γιά κάτι πού τὸ πιστεύουν σήμερα οἱ περισσότεροι Βρετανοὶ, συντηρητικοὶ καί σοσιαλισταί, γιά κάτι πού ἔχει κερδίσει τὴν κατανόηση καί τὴν ἐκτίμηση τοῦ ἔθνους. Ἀπόδειξη εἶναι ὅτι ὁ κ. Τσώρτσιλ θά ἐπιφέρει πολὺ μικρὸς μεταβολές στοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδόμημα πού κληρονόμησε. Γιά ποῖο λόγο; Γιατί δὲν τὸ θέλει.

Ἡ δευτέρη λοιπὸν βασικὴ μου ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή μου στοῦ Φεστιβάλ Βρετανίας εἶναι ὅτι τὸ Φεστιβάλ καθρέφτισε, ἔμμεσα ἀλλὰ πολὺ καθαρά, τὴ βαθιὰ ἐκτίμηση τῶν Βρετανῶν γιά τίς ἀξίες τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, γιά τὴν ἐλευθερία καί τὴν ἀτομικότητα, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη.

Ἡ τρίτη καί τελευταία μου ἐντύπωση ἦταν πὼς ἡ δύναμη τῆς σημερινῆς Βρετανίας εἶναι βασική, σημαντικὴ καί ἐπιβλητικὴ. Μιλῶ πολὺ σοβαρά, καί τὸ λέω αὐτὸ παρ' ὅλα τὰ γεγονότα τῆς Περσίας—πού μερικὲς ἑλληνικὲς ἔφημερίδες τὰ περιγράψανε ὡς μιὰ «Δουνκέρκη» τῶν Βρετανῶν—παρ' ὅλες τίς ταραχὲς στήν Αἴγυπτο καί, τέλος, παρ' ὅλη τὴ σημερινὴ κρίση τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν πού περνοῦμε.

Τί ἦταν λοιπὸν αὐτὸ πού εἶδα στοῦ Φεστιβάλ, καί πού δικαιολογεῖ τὴν ἐντύπωσή μου ὅτι ἡ Βρετανία εἶναι ἐξαιρετικὰ ἰσχυρὴ σήμερα; Θά σᾶς τὸ πῶ ἀμέσως.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ υγεία τοῦ ἔθνους. Εἴμαστε 50 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, οἱ γεννήσεις ἀυξάνονται ἱκανοποιητικὰ καί ἡ υγεία τῶν παιδιῶν βελτιώνεται σταθερά. Οἱ τελευταῖες στατιστικὲς δείχνουν ὅτι οἱ θάνατοι τῶν παιδιῶν στόν τοκετὸ ἢ ἕως 5 ἐτῶν, ποτὲ δὲν ἦταν σὲ τόσο χαμηλὸ ἐπίπεδο. Ἐπίσης οἱ θάνατοι παιδιῶν ἀπὸ ὁστρακιά, διφθερίτιδα, κοκκύτη κλπ. ἔχουν ἐλαττωθῆ πάρα πολὺ.

Γιὰ τοὺς μεγάλους, ἐξ ἴσου σημαντικό μὲ τὸ ζήτημα τῆς υγείας εἶναι τὸ ζήτημα τὸ οἰκονομικόν. Μὲ ἄλλα λόγια, πῶς εἶναι τὰ οἰκονομικὰ τῶν κατωτέρων τάξεων; Μιὰ τελευταία ἔρευνα στὴν πόλιν Γυόρκ—μιὰ χαρακτηριστικὴ βιομηχανικὴ πόλις τῆς βορείου Ἀγγλίας—ἔδειξε ὅτι, ἐνῶ τὸ 1934 ἀπὸ τοὺς 11 ἀνθρώπους οἱ 2 βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς πείνας, τώρα μόνον 2 ἀπὸ 118 βρίσκονται σ' αὐτὴν τὴ θέσιν. Καὶ αὐτὸ ἰσχύει, γενικά, γιὰ δολοκλήρη τὴ χώρα.

Τί γίνεται ὁμως μὲ τὰ τρόφιμα; Νομίζω, λοιπόν, ὅτι σήμερον ἀκούγονται πολλὰς ἀνοησίες γιὰ τὶς κακὰς συνθήκας διατροφῆς ποὺ ἐπικρατοῦν στὴ Βρετανία. Σὰς βεβαιώσω ὅτι πολὺ σπάνια ἡ υγεία ἐνδὸς Ἀγγλοῦ κακοπαθαίνει ἀπὸ κακὴ διατροφή. Ὑπάρχουν βέβαια ἐλλείψεις, ἀλλὰ ἐλλείψεις ποὺ δὲν εἶναι σοβαρὰς γιὰ τοὺς μικροεισοδηματίους. Μπορεῖ νὰ μὴ σὰς ἀρέσει ἡ κουζίνα μας, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ὑποφέρει ἀπὸ πείνα. Καί, ὅπως εἶναι πολὺ γνωστὸ, μιὰ λιτὴ διαίτα, συνδυασμένη μὲ ζωὴ στὸ ὑπαιθρον, μπορεῖ νὰ δώσῃ τοὺς πιὸ γεροὺς ἀνθρώπους. Σκεφθῆτε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ποὺ, ἂν δὲν κάνω λάθος, γευματίζαν μὲ δύο φαγητὰ—πρῶτα ἓνα εἶδος χυλοῦ καὶ ὕστερα ἓνα ἄλλο εἶδος χυλοῦ. Ἡ διαίτὰ τοὺς αὐτῆ, ὁμως, δὲν ἐπηρέαζε οὔτε τὴν υγείαν τοὺς οὔτε τὸ πνεῦμα τοὺς.

Ἡ Βρετανία, ἐπίσης, εἶναι σήμερον ἰσχυρὴ, γιὰτὶ ἡ πολιτικὴ μας ζωὴ βασίζεται ἀκόμη σὲ ἐξαιρετικὰ ὑγιεῖς καὶ γερὰς βάσεις. Κι' αὐτὸ, γιὰτὶ ἡ πολιτικὴ μας ζωὴ, ἂν καὶ στηρίζεται καὶ παίρνει δύναμιν ἀπὸ τὴν παράδοσιν, διατηρεῖ τὴ ζωτικότητάν της καὶ πρόσαρμόζεται στὶς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς. Ὁ σεβασμὸς μας γιὰ τὴ Μοναρχίαν, γιὰ τὴ Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, γιὰ τὰ περίφημα δικαστήρια μας, γιὰ τὸν παραδεδομένον κώδικα συμπεριφορᾶς τῶν πολιτικῶν μας, εἶναι ὅλα βαθιὰ ριζωμένα πατροπαράδοτα στοιχεῖα σταθερότητος καὶ δυνάμεως. Κάθε φορὰ ὁμως ποὺ θὰ ἀπαιτηθοῦν μεταβολές, ἀκολουθοῦμε τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς. Τὰ λίγα τελευταῖα χρόνια εἶδαν λ.χ. μιὰ ἀληθινὴ ἐπανάστασιν στὶς σχέσεις μὲ τὶς χώρας τῆς Κοινοπολιτείας—ἓνα ἀληθινὸ ἐπίτευγμα ἱστορικῆς ἐξελίξεως—δηλαδὴ τὴν εἰσδοχὴν στὴν Κοινοπολιτεία χωρῶν τόσο μεγάλων ὅπως εἶναι οἱ Ἰνδίες, τὸ Πακιστάν κλπ. . Εἶδαμε ἀκόμη νὰ γίνεσθαι μιὰ σημαντικὴ μεταβολὴ στὴ διάρθρωσιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ποὺ τὴν ἄρχισε ὁ Ἄττλη καὶ τελευταία τὴν προώθησε ἀκόμη περισσότερο ὁ Τσώρτσιλ.

Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία εἶναι ἐπίσης σήμερον ἰσχυρὴ, γιὰτὶ τὰ μέτρα τῆς κρατικῆς προνοίας ἐξάλειψαν τὶς ταξικὰς διακρίσεις καὶ αὐξήσαν τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας ὅλων, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὴν ἐθνικὴ ἀλληλεγγύην.

Πολλοὶ ἐπικριτὰι τοῦ βρετανικοῦ σοσιαλισμοῦ λένε ὅτι τὸ κράτος τῆς κοινωνικῆς προνοίας—ποὺ εἶναι ἐφεύρες τῶν σοσιαλιστῶν—ἔφερε τὴ δυστυχίαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν στὴ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ. Ἐγὼ, προσωπικῶς, δὲν συμφωνῶ καθόλου μ' αὐτὸ κυρίως, ὁμως, δὲν συμφωνῶ μὲ τὸ ὅτι τὸ κράτος κοινωνικῆς προνοίας εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ σοσιαλιστικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν σοσιαλιστῶν. Ὁ ἴδιος ὁ κ. Τσώρτσιλ ἐκτιμᾷ πάρα πολὺ τὶς ὑπηρεσίας κοινωνικῆς προνοίας ποὺ ὑπάρχουν σήμερον στὴ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι διώρισεν ὡς Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν—δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον ποὺ κρατᾷ τὸ ἐθνικὸν χρῆμα τὰ χέρια του—τὸν συντηρητικὸν κ. Μπάτλερ, ἕναν ἄνθρωπον ποὺ εὖνοι τὸ κράτος κοινωνικῆς προνοίας καὶ ἔχει γράψῃ καὶ μιλήσῃ πολὺ γι' αὐτὸ τὸ θέμα. Θὰ ἤθελα νὰ σὰς ὑπενθυμίσω, ἐπίσης, τὴ μεγάλη συμβολὴ τῶν Φιλε-

λευθέρων και τῶν Συντηρητικῶν στο παρελθόν, γιά τή δημιουργία αὐτοῦ πού σή-
μερα ὀνομάζουμε κράτος κοινωνικῆς προνοίας. Τό Κράτος κοινωνικῆς προνοίας εἶναι
καρπὸς τῆς κοινῆς σκέψεως καὶ ἐργασίας ὄλων τῶν κομμάτων. Ἄρα εἶναι ἔθνικὸ
ἀπόκτημα, γιά τὸ ὁποῖο ἔχουν συντελέσει ὅλα τὰ κόμματα.

Τώρα θὰ ἤθελα νὰ σᾶς ἀναφέρω μὲ συνομιλία ὠρισμένες ἀπὸ τὶς κυριώτερες
ἐξελίξεις πού ἔγιναν στο ὀικονομικὸ πεδίο. Ἡ βιομηχανικὴ μας παραγωγή αὐξή-
θηκε ἐφέτος κατὰ 4 ο/ο ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ προηγούμενο ἔτος, καὶ βρίσκεται
σήμερα στὶς 149 μονάδες ἐν συγκρίσει πρὸς τὶς 100 τοῦ 1939.

Ἡ παραγωγή ἀνθρακος ἔχει αὐξηθῆ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ παρελθόν ἔτος
κατὰ 4 ἑκατομμύρια τόνους. Ἄνεργια σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Στὰ ναυπηγεῖα μας
βρίσκονται ὑπὸ ναυπήγησιν, σήμερα, περισσότερα πλοῖα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, μετὰ
τὸ 1921. Ἡ φορολογία εἶναι βαριά, ἀλλά, ἔχοντας ὡς ἀντικειμενικὸ σκοπὸ νὰ
μποροῦν οἱ μικροσιοδηματῆται νὰ ζοῦν ἀρκετὰ ἱκανοποιητικά, συνέτεινε πολὺ στο
νὰ ἐλαττωθῆ ἡ ἐπιρροή τῶν κομμουνιστῶν στὴ Μεγάλῃ Βρετανία.

Παραδέχομαι, πάντως, ὅτι στὴ Βρετανία ὁ κόσμος δὲν δέχεται τὴ φορολογία
τὸ ἴδιο εὐχάριστα ὅπως στὴν ἀρχαία Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία. Στὴ Βρετα-
νία ὁ φορολογούμενος δίνει τὰ χρήματά του καὶ σκέπτεται «πᾶνε κι αὐτὰ χα-
μένα». Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα οἱ εὐποροὶ πλήρωναν τοὺς φόρους μὲ πολὺ πιδ εὐ-
χάριστο τρόπο. Ἐκῆσαν «χορηγίτες»: δηλαδὴ συντηροῦσαν ἕνα πολεμικὸ σκάφος
γιὰ ἕνα χρόνον, χρηματοδοτοῦσαν τὸ ἀνάδασμα ἐνὸς θεατρικοῦ ἔργου ἢ μίαν θρη-
σκευτικὴν πομπή. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ βᾶρος ἦταν μεγάλο, τουλάχιστον
ὅμως εἶχαν καὶ κάποια εὐχαρίστηση.

Αὐτὰ τὰ λίγα γιά τὴ σημερινὴ οἰκονομικὴ κατάστασι τῆς Μεγάλῃς Βρετα-
νίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀντιμετωπίζουμε μίαν οἰκονομικὴ κρίσι, ἐγὼ ὅμως προσωπικὰ
δὲν ἔχω τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία ὅτι τὸ οἰκονομικὸ μας σκάφος εἶναι ἀρκετὰ
γερό γιά νὰ ἀντιμετώπισῃ τὴν τρικυμία.

Καὶ θὰ ξέρετε ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ τὴ στρατιωτικὴ μας προσπάθεια γιά τὴν
ἀμυνα τῆς Δύσεως, ἡ Βρετανία δαπανᾷ τὰ μεγαλύτερα κεφάλαια γιά τὴν
πολεμικὴ παραγωγή ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Θὰ ξέρετε ὅτι
ἔχουμε ὑπὸ τὰ ὄπλα σχεδὸν ἕνα ἑκατομμύριο ἄνδρες, καὶ ἀπ' αὐτοὺς πολλοὶ εἶναι
σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Κορέα ὡς τὴ Μαλαισία καὶ ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή ὡς τὸ
Γιβραλτάρ. Θὰ ξέρετε, ἐπίσης, ὅτι ἔχουμε διετὴ ὑποχρεωτικὴ θητεία καὶ ὅτι κατὰ
τὰ τρία προσεχῆ ἔτη πρόκειται νὰ ξοδέψουμε τέσσερα τρισεκατομμύρια γιά τὸν
ἐπανεξοπλισμὸν μας. Ἡ συμβολὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ σημαντικὴ μέσα στὰ πλαίσια
τοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου, τὸ ὁποῖο τόσο γρήγορα ἐπεκτείνεται.

Αὐτὲς ἦταν οἱ τρεῖς κύριες ἐντυπώσεις πού μοῦ ἔδωσε τὸ Φεστιβάλ Βρετα-
νίας. Καὶ νομίζω ὅτι εἶναι ὀρθές. Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία πού εἶδα, ἡ Βρετανία
τοῦ Φεστιβάλ, εἶναι γεμάτη ἀπὸ πνεῦμα δημιουργικῆς ἐφευρετικότητος, φιλελευ-
θερισμὸ καὶ ἰσχύ.

Ἄν ἡ Μεγάλῃ Βρετανία ἐκμεταλλεῖται στο μέλλον ἀκέραια αὐτὲς τὶς τρεῖς
ιδιότητες πού μοῦ ἀποκαλύφθηκαν ἐφέτος, ὅπως βρίσκεται στο κέντρο τῆς Κοινο-
πολιτείας καὶ συνδέεται μὲ τὴν Εὐρώπη ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς, θὰ προσφέρῃ
χωρὶς ἀμφιβολία μεγάλη συμβολὴ στὸν κόσμον. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἀπο-
φύγῃ καμιὰ θυσία γιά νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ.